

Phoenix Siyaset Bilimi Dizisi

Robert A. Dahl
Demokrasi Üstüne, Çev: Betül Kadiođlu.

Austin Sarat
Devlet Öldürdüğünde, Çev: S. Nihat Şad.

Steve Fenton
Etnisite: Irkçılık Sınıf ve Kültür, Çev: S. Nihat Şad.

Anthony Giddens
Üçüncü Yol ve Eleştirileri, Çev: S. Nihat Şad.

Erdal Yavuz,
Sağım Solum Sobe.

Ayhan Yalçınkaya
eğer'den međer'e
Ütopya Karşısında Türk Romanı.

Cem Karadeli (der.)
Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme

Kaynakça Notu:

Franz Oppenheimer, *Devlet*, Çev: Alâeddin Şenel-Yavuz Sabuncu, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2005, vi+ 234 s.

Devlet

Franz Oppenheimer

phoenix

FRANZ OPPENHEIMER KİMDİR?

Yaşamı

Franz Oppenheimer, 30 Mart 1864'te, Berlin'in "kenar mahalle"lerinden birinde, bir hahamın oğlu olarak dünyaya geldi. Freiburg ve Berlin Üniversitelerinde tıp öğrenimi gördükten sonra, 1885 yılında doktorluğa başladı. Çoğu işçi sınıfından olan hastalarının sorunlarının çözümünün tıpta değil, ekonomik ve toplumsal koşullarının düzeltilmesinde yattığı sonucuna vararak, on yıl emek verdiği doktorluğu bırakıp ekonomi politik okumaya karar verdi. Bir yandan okurken, bir yandan da yazdığı makalelerle ailesini geçindirmeye çalıştı. Ekonomi ve sosyoloji dallarında uzmanlaşarak, 1908 yılında, 44 yaşında iken, Kiel Üniversitesi'nden felsefe doktorluğu derecesini aldı. Akademik yaşamına, 1909 yılında Berlin Üniversitesi'nde, ekonomi konusunda *Privatdozent*, yani derslerini izleyen öğrencilerinin ödentileriyle geçinen, kadrosuz, maaşsız öğretim üyesi olarak başladı. Bu tarihlerde, zamanın kooperatifçilik ve "toprağa dönüş" akımlarıyla ilgilendi; I. Dünya Savaşı'ndan önce Berlin yakınlarında kooperatif bir kırsal yerleşimin kurulması çabalarına katıldı; I. Dünya Savaşı sırasında Savaş Dairesinin ekonomik danışmanlarından biri olarak görev yaptı.

1919 yılında Frankfurt Üniversitesi ekonomi ve sosyoloji profesörlüğüne atandı; bundan on yıl sonra, 1929'da, 65 yaşındayken sağlık nedenleriyle emekliye ayrılmak zorunda kaldı ve kurulmasına yardımcı olduğu kooperatif köye yerleşti; yaşamının dört yılını burada geçirdi. Nazilerin malına mülküne ve ödeneğine el koymaları üzerine, 1933 yılında Almanya'dan ayrılmak zorunda kaldı; konuk öğretim üyesi olarak Fransa ve Filistin'de dersler verdikten sonra, 1940 yılında, 76 yaşındayken Birleşik Devletler'e göç edip Los Angeles'e yerleşti. 1941 yılında, yalnız toprak mülkiyetinden alınacak "tek vergi" görüşünü ortaya atan Henry

George'un düşünceleri çizgisinde bir yol tutturun *American Journal of Economics and Sociology* adlı dergiyi kurdu. 30 Eylül 1943'te, 79 yaşındayken Los Angeles'de öldü.

Yapıtları

Franz Oppenheimer, 1893'ten, öldüğü yıl olan 1943'e dek, yarım yüzyılı kapsayan düşünce yaşamı süresince, yüzlerce kitap, kitapçık, makale ve kitap incelemesi yazdı. Bunlar arasına ünlüleri: 1896'da yazdığı (1922'de basılan) *Die Siedlungsgenossenschaft: versuch einer positiven Überwindung des Kommunismus durch Lösung des Genossenschaftsproblems und der Agrarfrage* (Kooperatif Köyler: Komünizmin, Tarım ve Kooperatifçilik Sorunlarının Çözümü Yoluyla Pozitif Olarak Aşılması Denemesi); 1898'de yazdığı (1926'da basılan) *Das Grundgesetz der Marxschen Gesellschaftslehre: Darstellung und Kritik* (Marksist Toplum Kuramının Temelleri: betimleme ve Eleştiri); 1907'de yazdığı (1909'da basılan) *Der Staat* (Devlet) adlı yapıtlarıdır.

Birkaç yazısı dışında yapıtlarını Almanca olarak kaleme almıştır. Bu yapıtları arasında yalnızca, çeşitli ciltleri 1922-1935 arasında (1964'de yeniden) basılan ve dört cilt, 4500 sayfa tutan *System der Soziologie* (Sosyoloji Sistemi) adlı yapıtının II. Cildinin taslağı olan *Devlet* çeşitli dillere çevrilmiştir. *Sosyoloji Sistemi*'nin I. Cildi "sosyoloji ve sosyal psikoloji", elinizdeki *Devlet* adlı yapıtının işlenip geliştirilmiş biçimi olan ve gene "Devlet" başlığını taşıyan II. Cildi "siyasal kuramlar", III. cildi "ekonomi kuramı" ve IV. Cildi "ekonomi ve toplumsal tarih" konuları üzerinedir.

Düşünüşü

Franz Oppenheimer'in düşünüşünün, doğduğu ve doktorluk ettiği yerler nedeniyle gözlemlene olanağı bulunduğu alt tabakaların yaşam koşullarından; iki dünya savaşı öncesi, arası ve sonrası "savaş" koşullarından; Nazizme, dolayısıyla militarizme, büyük toprak sahibi ailelerden gelen subaylar

(Junkerler) bağlantısıyla büyük toprak sahipliğine karşı duyduğu tepkiden; ilk mesleği ile ilgili olarak aldığı tıp öğreniminden, dolayısıyla, psikoloji, sosyal psikoloji gibi tıp ile toplum bilimleri arasındaki disiplinlerden; zamanının, sosyalizm, revizyonizm, anarşizm, kooperatifçilik, toprak reformu, toprağa dönüş gibi "işçi" ve "aydın" akımlarından; ve bunlarla bağlantılı ya da bağlantısız olarak birçok düşüncüden etkilendiğini görüyoruz. "Devlet" in İngilizce çevirisinin 1975 baskısına bir "Sunuş" yazan C. Hamilton, Oppenheimer'in, A. Weber, K. Mannheim, M. Weber, M. Scheler ile birlikte Alman "tarihsel sosyoloji" okulundan ve K. Marx ve M. Weber gibi bu okulun "çatışma kuramcıları" kolundan olduğunu söylüyor.

Franz Oppenheimer'in etkilendiği düşünürleri ve düşünceleri daha somut olara belirtmek gerekirse, kendisinin, William McDougall'ın, insan güdülerini psikolojisiyle ilgili (sürü güdüsüne ilişkin) görüşlerinden, Hermann Gossen'in "marjinal yarar", Theodor von Goltz'un kırdan kente göçün büyük toprak mülkiyetiyle oranlı olduğu kuramlarından; kendisinin de gururla belirttiği gibi, Ludwig Gumplowicz'in "fetih kuramı"ndan ve bu çizgi üzerinden İbn Haldun'dan etkilendiği söylenebilir. *International Encyclopedia of the Social Sciences*'a (1968 baskısına) "Franz Oppenheimer" maddesini yazan H.H. Gerthe'e göre, Oppenheimer'in düşüncelerinden, Konstantin Frantz'ın ve Pierre Proudhon'un federalizminden, Schmidt'in ve Koppers'in antropolojik kuramlarından alınmış öğeler bulunmaktadır.

Bu ara, Marx'tan ve öteki Marksist düşünürlerle, Marksist olmayan toplumculardan, St. Simon, Robert Owen gibi ütopyacı sosyalistlerden de etkilendiği anlaşılıyor. Bazı düşüncelerini olduğu gibi Marx'tan almış olmakla birlikte, kendisinin bir Marksist olmadığı, birçok noktada Marx'a karşı çıktığı, düşüncelerinin temel direğini oluşturan "devlet" kavramında Marksizm'den ayrıldığı bu kitabın da görülmektedir.

Franz Oppenheimer’i tanıtmaktan öte bir amaç gütmeyen bu yazıda, onun düşüncesini çözümlmek ve irdelemek gibi bir savımız yok. Böyle bir şeye kalkışmak uzun ve ciddi bir çalışmayı gerektirir. Amacımız yalnızca Oppenheimer’ın düşüncelerinin, çevirdiğimiz bu “taslak” niteliğindeki kitaba geçmemiş bazı öğelerine dikkati çekerek, “Devlet”in ve Oppenheimer’ın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak, hiç değilse kötü anlaşılmasının sorumlusu olmamak.

Oppenheimer’ın görüşlerini, liberal ve sosyalist düşüncelerin -oluşumu gereği tutarlı olması olanağı bulunmayan- bir karışımı olduğu anlaşılıyor. Görüşlerinde hangi kefenin ağır bastığını söylemek kolay değil. Gözlemci ve eleştirici olduğu noktalarda sosyalist düşüncelerin, yorumlarında liberalist düşüncelerin ağır bastığı, geleceğe ilişkin kestirimlerinde ve umutlarında ikisinin dengede olduğu söylenebilir. Tüm olarak ise liberalist görüşlerin ağır bastığı görülüyor. Gerçekten, Eduard Heiman’dan Oppenheimer’ın kendisini bir “liberal sosyalist” saydığını öğreniyoruz. Kimi yazarlar Oppenheimer’ı anarşist düşünür sayarlarken, Chuck Hamilton, anarşist değil, klasik liberal olduğunu ileri sürüyor.

Oppenheimer, toplumsal farklılaşmanın başlangıçlarının, uygar toplum öncesi, devlet öncesi ilkel kabile topluluklarından görüldüğünü söylerken, burjuva yazarlarla sosyalist yazarların birleştikleri bir görüşe katılmış olur. Ama konu devletin ortaya çıkışına gelince, sosyalist yazarlarla burjuva yazarların, farklı yönlerde de olsa, devleti “iç gelişme” ile açıklayan kuramlarından ayrılarak, “dış gelişme” kuramının benimsemektedir. Bu kuram, ilk olarak Oppenheimer’ın ortaya attığı, onun özgün bir kuramı değildir. Kendisinin de belirttiği gibi, bunu Gumpłowicz’dan almıştır; gerçekten de “fetih kuramı”na İbn Haldun dahil birçok düşünür değinmişti. Oppenheimer’ın önemi, bu kuramı tarihsel ve antropolojik malzemelere dayandırarak ayrıntılı bir biçimde işlemiş olmasına ve “fetih devleti” kavramını ortaya atarak,

genel olarak devletin, özel olarak da “feodal devletin” kavranmasına katkıda bulunmasına dayanır.

Bu noktada oldukça sağlam temellere dayanan düşüncelerinin, çağına belli bir “tarihsel” sorunsal açıdan baktığı için, naif bir biçim aldığı görülür. Gerçekten, Oppenheimer, eşitsizliğin, sınıfların ve devletin kaynağını üretim araçlarının mülkiyetinde değil, fetih, toprak mülkiyetinde, daha doğrusu “büyük toprak mülkiyetinde” görerek ve çağdaş sanayi toplumunu tümüyle bu açıdan yorumlamaya çalışarak, büyük sanayi mülkiyetinin yarattığı sorunları, kırdan kente göçten kaynaklanan ve temelinde büyük toprak mülkiyetinin yarattığı sorunlar olarak görüp, bu görüşe uygun olarak federalizm, kooperatif mülkiyet gibi çözümler önermektedir. Böylece, bilimsel olmayan, olsa olsa ütopyacı sosyalist sayılabilecek bir düşünce çizgisi içine girmektedir. Üretimden çok “marjinal yarar” kuramı ve talep kavramı yoluyla tüketimi odak noktası olarak alması, serbest pazar ekonomisine inanması, sorunlara sanayi mülkiyetinden çok toprak mülkiyeti açısından bakması, düşünce dokusunun içinde burjuva düşünüşü öğelerinin ne kadar yoğun olduğunu göstermektedir. Gerçekten, sömürüyü de, büyük toprak mülkiyeti, köylülerin topraktan çıkarılmaları, kentlerde oluşan işgücü arzı fazlası, düşük ücretler biçiminde arz-talep kavramlarıyla açıklayışı, hiçbir biçimde sosyalist bir açıklama olarak görünmüyor.

Franz Oppenheimer’ın, ölümünden sonra basılan bir makalesinde, faşizmin totaliterliği ile bolşevizmin ve zamanının (kapitalizmin bir biçimi olduğunu söylediği) “siyasal demokrasisi” dışında, fırsat eşitliğinin ve engelsiz bir rekabetin bulunacağı “yetkin demokrasi” dediği bir üçüncü yol arayışı içinde olduğunu öğreniyoruz.

Marksistlerin diyalektik materyalist yaklaşımlarına ve sınıf kavramlarına katılan, onların eşitlikçi değerlerini ve geleceğin sınıfsız toplumu özelemlerini paylaşan, yani hareket noktasında ve varılacak hedefte onlarla bileşen Oppenheimer’ın, bu hedefe devrimci yollarla mı, evrimci

yollarla mı ulaşılabileceği noktasında Marksistlerden ayrıldığı görülmektedir. Geleceğin sınıf sömürsünün bulunmayacağı “özgür vatandaşlık düzeni”ne devrimle ve devletin bir süre için bile olsa güçlendirileceği bir proletarya diktatörlüğü ile değil, büyük toprak mülkiyetini yavaş yavaş kaldıracak önlemlerin alınmasıyla ve kooperatif üretim birimlerinin kurulmasıyla ulaşılabileceğini ummaktadır. Bu umutlarını kuramsal bir temele dayandırmaya kalkınca, hareket noktasında ve varılacak hedefte katıldığı Marksizmin “biçim ile içerik” ayrımı yapmadığı için saptığı biçiminde bir sav ileri sürmektedir. Buradan giderek (Spencer’in sivil toplum-askerî toplum ayrımını anımsatırcasına) “devlet” ve “toplum” ayrımı yapmaktadır. Yaptığı bu ayırmada birisi “biçim”i; öteki “içerik”i oluşturmaktadır. Toplum, hatta (kendisi ortadan kalkacak demesine karşın) sınıflı toplum sürece, devlet ortadan kalacaktır. Böylece, sınıfları ortadan kaldırmaya gerek kalmadan (bu yolda bir devrime başvurulmadan) sınıf sömürsünün, dolayısıyla devletin bulunmayacağı bir toplumun gerçekleşebileceği gibi bir sonuca varmaktadır. Ne var ki, kendisinin devlet kuramı böyle bir sonuca tutarlı olarak varmaya uygun görünmemektedir. Sınıfların başlangıçlarının devlet öncesinde görüldüğünü, ama sınıf sömürsünün “fetih”in (kuvvetin) yol açtığı sınıf eşitsizliği ile başladığını ileri süren bir kuramın, sınıf eşitsizliğinin, sömürünün ve devletin kuvvete başvurulmadan ortadan kaldırılabileceğini ileri sürmesi tutarlı görünmüyor. Öte yandan, “biçim” ile “içerik”i ayırma düşüncesi de kolay kolay aşılamayacak bir epistemolojik sorun olarak ortada durmaktadır.

Tüm bu naif ve tutarsız düşüncelerine karşın, Robert Nisbet’i “Oppenheimer, yaşadığı yıllarda toplum bilimleri alanında Avrupa’da görülen ‘çatışmacı okul’un bakış açısını derin bir biçimde kavramış olarak, bu çalışmasında, çatışmacı kuramı büyük bir düşgücüyle ve büyük bir bilginlik göstererek uygulamakta” sözleriyle belirttiği gibi değerli ve önemli bir yanı vardır. Öte yandan, devletin oluşumunda

“dış etmenler”e dikkati çekmesi, eşitlikçi ilkel topluluğun (dış coğrafya etmenleri bir yana) nasıl eşitsizlikçi bir topluma sıçrayabildiğinin tarihsel ve kuramsal düzeyde açıklanmasında çekilen zorlukların aşılmasına, giderek emperyalizm olgusuna dek topluluklar arası ilişkilerin (dış çelişkilerin) daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır. Üretim teknolojisinin yanı sıra (fetih kavramı yoluyla) savaş teknolojisine de dikkati çekmesi savaş teknolojisini denetleyen toplumların, sınıfların ve grupların daha iyi değerlendirilmelerini sağlayacak niteliktedir. Gene, göçebe çoban-yerleşik çiftçi toplulukların toplumsal üretimlerinin farklılığından kaynaklanan farklı “yaşam tarzlarına” değinerek, çobanların, özel mülkiyetin yaygınlaştığı ve görece ileri teknolojik düzeye erişmiş daha gelişkin toplulukları yenmelerini sağlayan “kolektif eylem” gücüne işaret etmesi ve bu etmeni devletin doğuşunda merkezî bir konuma oturtması, Oppenheimer’in vurgulanması gereken bir diğer yönüdür. Yazarın bu görüşünde, İbn Haldun’un “asabiyyet” kuramının izlerini görmemek olanaksız.

Oppenheimer’in salt devletle ilgili görüşlerine gelince; yazar devleti “oluşumu sırasında tümüyle, varlığının ilk aşamalarında ise özünde ve neredeyse tümüyle, zafer kazanmış bir insan grubunun yendikleri üzerindeki egemenliğini bir düzene bağlamak ve kendini, içten gelecek ayaklanmalara ve dıştan gelecek saldırılara karşı güvenceye almak amacıyla yendiği gruba zorla kabul ettirdiği bir toplumsal kurum” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, ilk bakışta sanıldığı gibi partizan bir devlet düşmanının tanımlanması değildir. Devleti kavrama ve değerlendirme yolunda Oppenheimer’in nesnel ve bilimsel olmak için büyük bir çaba harcadığını görürüz. Gerçekten, kendi araştırmalarına dayanarak devleti böyle tanımladıktan sonra, onu toplumsal evrim perspektifine yerleştirip değerlendirirken, “Aile birlikleriyle karşılaştırıldığında, kuşkusuz devlet... çok daha yüksek bir türdür. Devlet, insanların yarı oyun olarak yaptıkları işleri, sıkı ve metotlu çalışmaya dönüştürür; ve böy-

lece, daha doğmamış sayısız kuşağı görülmemiş derecede büyük sıkıntılar altına sokmuş olur. Kan akrabalığına dayanan özgür toplumun altın çağının yerini, devletin ve egemenliğin demir pençeli çağı aldığı için, bu andan başlayarak kuşaklar ekmeleklerini, alınlarının teriyle yoğurarak, zahmetle yemek zorunda kalacaklar. Ama devlet, gerçek anlamıyla çalışmayı icat ederek, dünyada etik ilişkilerin çok daha yüksek bir düzeyinde herkesin mutlu olabileceği bir altın çağı getirebilecek tek gücü harekete geçirmiş olur,” diyerek kurumları tarihsel konumlarına bakarak ve tarihsel işlevlerini göz önüne alarak değerlendirmek gibi “tarihselci” bir tutum takınmakta, dolayısıyla, C. Hamilton’un dediği gibi, devleti ne suçlayan ne de savunan bir tutum almaktadır. Devletin geleceğin toplumunda da (kalacak demesine karşın) tümüyle kalkmaktan çok, sınıf devleti olmaktan çıkıp, niteliğinin değişeceğini düşünmüş görünür. Öyle ki, C. Hamilton, C. J. Friedrich’in “yansız devlet kavramı, diktatörlüklerin kavramıdır” görüşünü aktararak, okuyucuyu uyarma gereğini duymaktadır.

Oppenheimer’ın bir başka katkısı “ekonomik yollar” “siyasal yollar” ayrımı yaparak, siyasetin daha önce üzerinde fazla durulmamış bir boyutuna dikkati çekmesinde ve böylece siyasetin daha iyi kavranmasına yardımcı olmasında görülebilir. Oppenheimer’ın devlet ve siyaset hakkındaki görüşlerine tüm olarak katılınmasa bile, C. Hamilton’un belirttiği gibi, R. P. Wolff’a, George Sabine’e kadar devletin zor kullanmaya yetkisini haklı göstermeye çalışan birçok düşünürün tutumundan farklı bir tutumla, kefelere dengeleyici değerinin olduğu kabul edilebilir.

Franz Oppenheimer, Aydınlanma çağının, bilim ve akıl çağının ertesinde ve iki dünya savaşı sırasında yaşamış bir kişi olarak, insanlığın bir yandan en umut verici, öte yandan en acılı (dolayısıyla umutları besleyici) bir dönemini tanımlamıştı. Yaşadığı dönem, geleneksel toplumsal düzenin, kurumların temelden sarsılmasıyla, değişme, gelişme, yeni kurumlar kurup benimseme yoluyla, bilimsel gelişmeye ve

akla karşı duyulan güvenden kaynaklanan büyük umutlar sunuyordu. Bu koşullar, toplumun, hatta insanlığın büyük ve genel sorunlarına, büyük bir cesaret, umut ve çaba ile el atan “büyük düşünürler”, “büyük sosyologlar” çağını yaratmıştı. Oppenheimer işte bu “büyük sosyologlar” kuşağının son halkalarını temsil etmektedir. Sorunların onun dönemindeki kadar çetin görünmediği, buna karşılık, genel kökten değişme umutlarını büyük bir bölümünün yitirdiği gönümüzde artık böyle büyük düşünürler yok. Çağdaşı öteki büyük düşünürler gibi, Oppenheimer da büyük çabalara girişip büyük sorunlara el attı, bunun sonucu olarak, Yeni Zelanda’yı ve Avustralya’yı, toprak sorunlarını çözerek, “özgür vatandaşlık düzeni”ne en çok yaklaşan toplumlar olarak görmek gibi küçük sayılmayacak yanılığlara düştü. Sonuç olarak Stanislav Andreski’nin şu yargısına katılınabilir: “Oppenheimer’ın *Devlet*’i, bir sosyoloji ve siyaset bilimi klasiği sayılmayı hak eder nitelikte. Yazarın kuramı oldukça cılız bazı sonuçlara varmakla ve tarihsel ayrıntılarının bazı yerleri gerçekliğe pek uygun görünmemekle birlikte, bunlar ‘büyük çaplı iktidar sistemlerinin fetihten doğup birer sömürü aracı olarak çalıştıkları’ yolundaki temel tezinin doğruluğuna gölge düşürecek nitelikte değildir.”

YAZARIN İNGİLİZCE BASKIYA ÖNSÖZÜ

Bu küçük kitap tutmuş görünüyor. İngilizce çevirisi yanı sıra, Fransızca'ya, Macarca'ya ve Sırpça'ya izinli çevirileri yapıldı. Yanı zamanda Japonca, Rusça, İbranice ve Yiddiş* dilinde çevirilerinin yapıldığını öğrendim; ama bunlar izinsiz olduklarına göre, korsan çevirilerdi. Kitap çeşitli eleştirilerle karşılaştı; hakkında hem övücü hem yerici yargılar verildi. Ama devletin kökeni ve özü ile ilgili tartışmaları canlandırdığı yadsınamaz.

Önde gelen bazı etnologlar, özellikle Serbest Finlandiya Devleti'nin bugünkü dışişleri bakanı olan Holsti, bu kitapta formülleştirilip ileri sürülen temel varsayıma saldırdılar; ama bu kimselerin devlet anlayışları da, doğruluğu apaçık olmayıp kanıtlanması gereken bir anlayış olduğu ölçüde, söz konusu saldırıların başarılı olduğu söylenemez. Sınıfların bile ortada görülmedikleri yerlerde bazı *yönetim ve önderlik* biçimlerinin bulunduğunu kanıtlamak için çok ve çeşitli olguları bir araya topladılar ve bu yönetim biçimlerine “devlet” dediler. Amacım, topladıkları olguların gerçeğe uymadıklarını kanıtlamak değil. Ne kadar küçük olursa olsun, herhangi bir insan grubunda, çatışmaları karara bağlayacak ve olağanüstü durumlarda önderliği üstlenecek bir yetkenin (otoritenin) bulunacağı apaçıktır. Ama bu yetke benim sözcüğü kullandığım anlamda “devlet” değildir. “Devlet”, öteki sınıflar üzerinde egemenlik kuran *bir sınıfın* örgütü olarak tanımlanabilir. Böylece bir sınıf örgütü, ancak tek bir yolla, yani egemen grubun öteki etnik grupları yenip boyun eğdirmesiyle ortaya çıkabilir. Bu, doğruluğu neredeyse matematik bir kesinlikle kanıtlanabilecek bir gerçektir. Beni eleştirenlerin hiç birisi, bu tezin geçerliliğini yıkacak kanıtlar sunamadılar. Aralarında Albion Small'un, Alfred

* Yiddiş: İbranice ile karışık bir Alman lehçesi (ç.n.).

Vierkandt'ın ve Wilhelm Wundt'un adlarını sayabileceğim en çağdaş sosyologlar, bu tezi kabul etmektedirler. Özellikle Wilhelm Wundt, "siyasal toplum (ki bu, kitabımda kullanılan anlamıyla 'devlet' demektir) ilk olarak göçler ve fetihler döneminde ortaya çıkmıştır ve ancak böyle bir dönemde ortaya çıkabilirdi, göçler ve fetih bir halkın bir başka halka boyun eğdirmesi sonucunu doğurmuştur" diyerek, bu görüşü kesin bir dille ortaya koymaktadır.

Tezime karşı çıkanların bazıları, hakkımda yazdıklarını onur duyarak aktaracağım sayın Adolf Wagner'in yaptığı gibi, ileri sürdüğüm kanıtları oldukça olumlu karşılamışlardır. Adolf Wagner *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*'deki "Devlet" adlı yazısında, "Sözünü ettiğim devletin sosyolojik kavramı, özellikle Oppenheimer'in onu ele alış biçimiyle ve ona kazandırdığı geniş kapsam ile özellikle ekonomi politikçiler ve tarihçiler tarafından dikkatle incelenmesi gereken bir görüştür. Bu bakış açısının halkların ekonomik gelişmesi konusunda ve yazılı tarih dönemlerinde devletin durumu hakkında açtığı ufuklar, böyle bir devlet kavramına karşı olanlara bile çekici gelebilir" diyor.

Ludwig Gumplowicz'in ona verdiği ad ile "devletin sosyolojik kavramı", sonunda genel bir kabul görmeyi güvence altına almış görünüyor. Bu anlayışa karşı çıkanlar, hâlâ büyük bir güçle direnmektedirler; öyle ki, daha önce kendilerinin "her türlü kötülüğün sosyolojik kaynağı" olduğunu söylemiştim; bununla birlikte, sosyolojik devlet anlayışı, "burjuva" sosyolojisinin temel ilkesi olup, ileride yalnızca ekonomi ve tarih bilimlerinde değil, hukuk ve anayasa tarihi alanlarındaki çalışmalarda da önem kazanacaktır. Bu konuda birkaç şey söylemek isterim.

"İlk birikim yasası"nın* temelinde yatan düşüncenin geçmişi, en azından, kapitalist yöntemlerle yürütülen köle ekonomisinin kent devleti halkını kar gibi eritircesine kent devletinin temellerini oymaya başladığı zamana dek gerilere

dayandırılabilir. Birçok bakımdan o döneme benzeyen çağdaş kapitalist dönemimizde doğal olarak gelişmiş olan ve bireyin içinde korunma olanağı bulduğu tüm ilişkilerde gedikler açıldı. Ferdinand Tönnies'in "topluluk bağları" dediği bağlar gevşedi. Bunu izleyen yarışma (rekabet) seli içinde, birey kendini korunmasız bulunca, kendi çabalarına ve kendi aklına dayanmak zorunda kaldı. Binlerce yıllık deneyimlerin sağladığı bilgeliğin ürünü olan kolektif akıl, artık bireye rehberlik edemez, onu koruyamazdı. Kolektif akıl darmadağın olmuştu. Bir bireysel akla duyulan gereksinimden *nasyonalizm* (milliyetçilik) düşüncesi doğdu. Milliyetçilik düşüncesi, önceleri, yeni doğmuş bir bilim olan "toplum yönetimi" bilimlerinin gelişmesinin bir uzantısı ve bu bilimin bir yöntemi olarak haklı bir temele dayanıyordu; ama daha sonra, Rubenstein'in "Romantik Sosyalizm" adlı yapıtında- söylediği gibi, psikolojik bir eğilim durumunu alınca, haklı görülecek yanı kalmadı. Tönnies'in terimini kullanarak söylersek, topluluk "toplum"a dönüştü. İnsanları bir arada tutan tek bağın, hizmet karşılığında hizmet, *do ut des*** biçiminde salt akılcı bir ilişkiye dayanan, Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'ndeki gibi bir "sözleşme" olduğu sanıldı. Böylece "toplum", çıkarları ardında koşan, bir araya gelerek kişisel çıkarlarını gerçekleştirmeyi uman insanlardan oluşan bir birlik olarak görünecektir. Aristoteles, devletin, aile grubunun zamanla büyümesinin ürünü olarak geliştiğini söylemişti. Stoacılar da, Epikuroscular da devleti bireylerin oluşturduğunu ileri sürmüşlerdi; bir farkla ki, Stoacılar bireyi doğası gereği toplumsal eğilimli bir varlık olarak görürlerken, Epikuroscular bireyi doğuştan anti-sosyal bir varlık saymışlardı. Dolayısıyla Stoacılar için "doğa durumu" barışçı bir birlik, Epikuroscular için ise insanları iyi kötü geçici bir anlaşmaya zorlayan bir "toplum" içinde herkesin herkesle savaş durumuydu. Birine göre toplum

* "Law of previous accumulation".

* "Social government".

** "Olmak için yap" (ç.n.).

pysei (doğa) tarafından, ötekine göre *nomoi* (insan yasaları) tarafından belirlenmişti.

Bununla birlikte, aralarındaki söz konusu temel farklılığa karşın, bu okullar, başlangıçta insanların siyasal ve ekonomik bakımdan özgür ve eşit oldukları inancını ve böyle bir toplumsal düzende görülen yavaş yavaş artan bir farklı anlaşmayla sınıf hiyerarşisine sahip olan tam gelişmiş biçimiyle devletin ortaya çıktığı görüşünü benimsemişlerdir. İşte “ilk birikim yasası” budur.

Bu tezin ilkin, tarihsel bir gelişmenin açıklanması amacıyla ileri sürüldüğünü sanırsak yanılırız. Rasyonalizm özünde tarih dışı, hatta tarih düşmanı bir düşüncüdür. Söz konusu tez, tarihten çıkarılmış bir tez olmayıp, başlangıçta bir “fiksiyon” (yapıntı), bir kuram, tarihten çıkarılmadığı bilinen bir varsayım olarak ortaya kondu. Bu biçimiyle *doğal hukuk* adını aldı. Grotius ve Puffendorf’da Stoacı, Hobbes’da Epikuroscu bir renk alarak, çağımızın düşüncesine bu ad ile geçti. Yükselen kapitalist sınıf, yani üçüncü sınıf için kullanışlı bir düşünce silahı durumuna geldi.

Kapitalistler bu silahı, önce ayrıcalıklı bir sınıfı bulunan feodal devlete karşı, sonra “sosyalizm” sınıf kuramına sahip olan dördüncü sınıfa, yani işçi sınıfına karşı kullandılar. Feodal egemenliğe karşı, “Doğa Yasası”nın hiçbir ayrıcalığı tanımayıp, hiçbir ayrıcalığa izin vermediği ileri sürüldü. 1648 İngiliz ve 1789 Büyük Fransız Devrimi’nde kazanılan zaferlerden sona, aynı akıl yürütüş işçi sınıflarının savlarına karşı kapitalistlerin kurdukları (fiili) üstünlüğü, toplumsal ve ekonomik alanlardaki sınıf üstünlüklerini savunmak, haklı göstermek yolunda kullanıldı. Adam Smith’e göre, bir toplumda sınıflar “doğal” gelişmenin sonuçlarıdır. Sınıflar, başlangıçtaki eşitlik durumundan, (bazı) insanların ekonomik erdemlerinin, tutumluluklarının ve sağgörülerinin (basiretlerinin) ürünü olarak çıkmış olup, bunun dışındaki herhangi bir nedenle doğmuş değildir. Söz konusu erdemler daha çok burjuva toplumunun erdemleri olduğuna göre,

doğal hukukça kutsanan kapitalist yönetimi, hakça ve eleştirilemeyecek bir yönetimdir.

Böylece, başlangıçta bir “fiksiyon” olarak ortaya atılan bu düşünce, önce bir varsayım ve sonra tüm burjuva sosyolojisinin benimsediği bir “aksiyom” (belit) durumuna geldi. Burjuva sosyolojisinden yana olanlar bu aksiyomu kanıtlanması gerekmeyen apaçık bir gerçek olarak benimsediler. Onlara göre, bu kuramdaki sınıf üstünlüğü, başlangıçtaki genel eşitlik ve özgürlük durumunu izleyen yavaş yavaş farklılaşma olgusunun bir sonucudur, bu sonucun doğmasında ekonomi dışında herhangi bir güce başvurulduğunu gösteren bir belirti yoktur. Robert Malthus, yasa olduğu ileri sürülen bu görüşü, sosyalizmin herhangi bir türünün tümüyle ütopyacı bir düşünüş olacağını kanıtlamak yolunda, geleceği açıklamada kullandı. Malthus’un ünlü “nüfus yasası”, “ilk birikim yasası”nın geleceğe uzatılmış biçiminden başka bir şey değildir. Malthus, ekonomik eşitlik durumunu yeniden kurmak yolunda herhangi bir girişimde bulunulursa, insanların ekonomik etkililik derecelerinin farklılığından dolayı, nüfus yasasının çağımızın sınıf farklılıklarını yeniden doğuracağını ileri sürer. Her türlü Ortodoks sosyoloji anlayışı, işe, sınıfların oluşmasıyla ilgili yasa olduğu ileri sürülen bu anlayışa karşı kavga vermekle başlar. Ve gene, sosyoloji biliminin çeşitli alanlarında atılan her adım, bu sözde aksiyomdan çıkıp dört bir yana kök salmış sayısız düşüncelerin birer birer sökülmesiyle sağlanmış ilerlemelerdir. Sağlam temellere dayanacak bir sosyoloji anlayışının, yazılı tarih dönemlerinde sınıfların barışçı ekonomik yarışma yoluyla yavaş yavaş artan bir farklılaşmalar değil, şiddete dayanan bir fethin ve boyun eğdirmenin sonucunda doğduğu gerçeğini aklından çıkarmaması gerekir.

Hem kapitalizmin, hem sosyalizmin kökleri İngiltere’de olduğuna göre, bu yeni düşüncelerin ilk olarak bu ülkede dile getirileceği besbelliydi. Böylece, Cromwell zamanının

“Gerçek Leveller’lar”ın* önderi olan Gerrard Winstanley’in tarihin olgularını, sözünü ettiğimiz tarih düşmanı kuramsal varsayımda düzenlenenden farklı bir biçimde düzenlediğini görürüz. Winstanley, İngiliz yönetici sınıfının (şövalyeler sınıfının)** daha çok zafer kazanan fatihler olan Normanlardan oluştuğunu, uyruk sınıfın ise boyun eğdirilen İngiliz Saksonları olduğunu gösterdi. Ama onun bu açıklamalarının pek az etkisi oldu. Ancak büyük Fransız Devrimi çelişkiyi olanca açıklığıyla ortaya koyduktan sonra yayılmaya başladı. Nasıl çağdaş sosyolojinin kurucusunun St. Simon’dan başkası olduğu söylenemezse, St. Simon’un ülkesindeki egemen sınıfın Frank ve Burgondiyalı fatihlerden geldiklerinin ve Romalılaştırılmış Keltlerin soylarından gelen uyrukların yönetilen sınıfı oluşturduğunun ortaya konmasından daha bilimsel bir sosyalizm olamaz. Bu buluşun kitaba geçirilip açıklanması, Batı Avrupa sosyolojisinin doğmasına yol açtı. Söz konusu buluştan çıkarılan sonuçlar, *Tarih Felsefesi* adlı yapıtta, St. Simon’un öğrencisi Auguste Comte tarafından ve Enfantin ve Bazard gibi Simoncular tarafından daha da ötelere götürüldü. Bu düşünürlerin, bir sonraki yüzyılın ekonomik gelişmesi üzerine büyük etkileri oldu; ama asıl katkıları, devletin sosyolojik kavramının geliştirilmesi yönünde oldu.

Yeni sosyoloji anlayışı Batı Avrupa halkları arasında, Doğu Avrupa halkları arasında görülenden daha büyük bir istekle benimsendi. Doğu’da “devlet” ile “toplum” arasındaki zıtlığın Batı’daki kadar kesin bir biçimde algılanmadığı anımsanırsa, bunun nedeni kolaylıkla anlaşılabilir. Batı’da bile devlet ile toplum arasındaki zıtlık, toplumsal bir olgu

* Leveller’lar, adları eşitleştiriciler, farklılıkları kaldırıp bir düzeye getirmek isteyenler anlamına gelen ve İngiliz iç savaşı sırasında Cromwell’in ordusundaki devrimi ılımlı sınırlar içinde tutmak isteyen subaylar grubuna karşı, erlerin oluşturduğu, 1647-1650 yılları arasında etkinlik gösteren radikal gruplardır. “Gerçek Leveller’lar” ise bu partinin, kendilerine Digger’lar (kazıcılar) da denen, büyük toprak mülklerine (sınır taşları kazılıp, sökülerek) el konulmasından yana olan bölümüdür (ç.n.).

** “The Squire archly”.

olarak, ancak İngiltere, Fransa, Hollanda ve İtalya’da tam olarak kavranabildi; çünkü yalnızca bu ülkelerde, üçüncü sınıf olarak kendini ortaya koyan taşınır zenginlikler sahibi sınıf feodal “devlet”i defetmeyi başarabilmişti. Fransa’da o zamanın silahlı ve aktif soylular sınıfına karşı kapitalistlerin kral ve kurdukları birlik, kralın mutlak erki altında “Frondeur”a (soylulara) boyun eğdirmeyi başarabilmişti. Bu tarihten sonra yeni sınıf kendini “ulus” olarak sundu ve eski “ekonomi politik” teriminin yerini “ulusal ekonomi” aldı. Bu üçüncü sınıfın üyeleri, kendilerini hakları ve özgürlükleri iki egemen sınıfın, yani soyluların ve din adamlarının sınıfının ayrıcalıklarıyla kırpılmış uyruklar olarak gördüler. Dolayısıyla üçüncü sınıf, “toplum”un haklarını savunur ve “devlet”e karşı sınıfların kuramsal-tarihsel hakları yerine, başlangıçtaki eşitlik ve özgürlük düşüncesini ileri sürer. Devlet kavramının bir karşıtı olarak sınıf kavramı, ilkin Locke’da görülür ve Locke’un zamanından başlayarak bu zıtlık, özellikle fizyokrat economicilerin yazılarında olmak üzere, gittikçe daha fazla belirginleşir.

Sınıflar ve düşünceler arasında verilen bu savaşta, ne orta Avrupa’nın ne de Doğu Avrupa’nın önemli herhangi bir rolü oldu. Almanya’da (Augsburg kentinin Fuggerler ailesi zamanında) neredeyse Amerikan kapitalistleri boyutlarına varan bir kapitalist sınıf ortaya çıkmıştı. Ama bu sınıf Din Savaşları ile ve onaltıncı-onyedinci yüzyıllarda görülen ve Almanya’yı yıkıntı alanına, ıssız bir çöle döndüren Fransız istilaları ile ezildi. Bu dönemin sonunda ortada ancak prenslerin mutlak egemenliği altında bir avuç kent ve küçük devlet kalmıştı. Kentlerde zanaatçılar meslek birlikleriyle birbirlerine bağlanmışlardı; kent halkının bunların dışında kalan bölümü eğitimle ilgili işler ve akademik memurluklarla uğraşanlardan oluşuyordu. Bu kimselerin tümü büyük ölçüde devlete bağımlı kimselerdi; ayrıcalıklı konuma kavuşmak için zanaat loncalarının üyeleri olan, devletin hizmetçileri oldukları için memur sayılan ve toplumun üst sınıfından oldukları için meslek sahipleri sayılan kimselerdi.

Bu nedenle Almanya'da üçüncü sınıfın toplumsal ve ekonomik bir akım yarattığını görmeyiz; yalnızca Batı'dan gelen düşüncelerin etkisiyle bir edebiyat akımı yaratıldığını görürüz. Bu durum, Alman halkının kafasında devlet düşüncesi ile toplum düşüncesi arasındaki zıtlığın bulunmayışının; tersine devlet ve toplum kavramlarının, özlerinde doğaya zorunlu bir uyum düşüncesi taşıyan anlamdaş terimler olarak kullanılmalarının nedenini açıklar.

Batı Avrupa ile Doğu Avrupa insanının düşünsel tutumları arasındaki bu farklılığın bir başka nedeni daha vardır. Descartes zamanından beri İngiltere'de ve Fransa'da bilimle ilgili sorunlar ve araştırmalar, matematik ve doğa bilimleri eğitiminden geçmiş kimselerce ortaya kondu. Özellikle, çağdaş sosyolojinin temelleri ve yeni bir inceleme alanı olan tarih felsefesi dalında bu kimseler öncü rolü oynadılar. Almanya'da ise, bunun tersine, düşünce dünyasının önderleri teologlar, özellikle de Protestan teologlardı. Onların elinde devlet, Tanrı tarafından biçim verilmiş bir araç, neredeyse içinde tanrılık saklı bir kurum olarak görülmeye başladı. Bu düşünce giderek, Hegel'in iyi bilinen sisteminde doruğuna çıkan bir devlete tapış sonucuna ulaştı. Böylece, iki düşünce akımı, Batı Avrupa sosyolojisi ile Alman tarih felsefesi, Althusius'un ve Puffendorf'un düşüncelerinin Fransız, İngiliz ve Hollanda doğal hukuk öğretilerine sızması, Rousseau'nun düşüncelerinin Hegel'e geçmesi gibi, kollarının arada sırada birbirine karışması dışında, varlıklarını bir süre yan yana sürdürdüler. Ama 1840'da, Hegel'in en yetenekli öğrencilerinden biri olup daha sonra Alman idare hukukunun önde gelen hocası durumuna geçen ve birkaç kuşağın düşünürlerini etkileyen Lorenz Stein'in aracılığıyla bu iki düşünce akımı birbirleriyle dolaysız bir biçimde birleşti. Stein, sosyalizm düşüncelerini kaynağında incelemek amacıyla, genç yaşta Paris'e geldi. O kahraman çağın tanınmış kişilerini, Enfantin'i ve Bazard'ı, Louis Blanc'ı, Reybaud'u ve Proudhon'u tanıdı.

Lorenz Stein yeni düşünceyi büyük bir coşku ile çözümlendi ve kafasında Batı Avrupa'nın bilimsel-sosyolojik düşüncesi ile metafizik nitelikli Alman tarih felsefesinin yaratıcı bir sentezi oluştu. Bu sentezin ürününe *Gesellschaftswissenschaft* (toplum bilimi) adını verdi. Alman sosyoloji düşüncesinin sağladığı hemen tüm önemli gelişmeler ilk itilerini Stein'in yazılarından aldılar. Schaeffle, Othmar Spann ve Gumpłowicz'in yanı sıra, özellikle Karl Marx da (Struve'nin gösterdiği gibi) ona çok şey borçludur.

Amacım bu tarihsel temayı işlemek değil; beni yalnızca devletin sosyolojik anlayışının gelişme çizgisini izlemek ilgilendiriyor. Yukarıda sözünü ettiğim iki düşünce akımının karışmasının ilk etkisi, zararlı bir terminoloji kargaşasının doğması oldu. Batı Avrupalı yazarları, düşüncelerin dile getirilmesinde birliği sağlayıcı kavramların iplerini çoktan ellerinden kaçırmış bulunuyorlardı. Yukarıda belirtildiği gibi, üçüncü sınıf kendini, devlete karşı anlamıyla "toplum" olarak düşünmeye başlamıştı. Ama dördüncü sınıf (işçi sınıfı) sınıf bilinçliliğine erip, varlığının kuramsal bilincine ulaştı, "sosyalizm" sözcüğünün seçilişinde görüleceği gibi, "toplum" terimini kendisini belirtmede kullanmaya kalktı ve burjuvaziye "devlet" in bir biçimi olarak gördü. Böylece ortaya birbirinden çok farklı iki "toplum" kavramı çıktı. Bunun birlikte, her ikisi de, devleti, doğa yasasının *çiğnenmesinden* doğan, *çiğnenmesiyle* sürdürülen ayrıcalıkların toplamı olarak görürken; toplumu doğa yasasına *uygun* belli bir insan birliği olarak düşündükleri için, burjuva ve sosyalist toplum anlayışlarının temelinde ortak bir düşünce yatmaktaydı. Bu alanda yalnızca bir önemli konuda birbirlerinden ayrılıyorlardı; üçüncü sınıf (burjuvazi) kapitalist toplumu doğal hukukun yarattığı sürecin sonucu olarak görürken, sosyalistler kendilerini daha amaçlarına ulaşmış görmüyor ve doğal hukukun yaratacağı süreçlerin gerçek ürünü olacağını düşündükleri geleceğin ideal toplumunun ancak her türlü "artı değer" in ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebileceğini ileri sürüyorlardı. Temel ilkelerde birbirle-

riyle çatışıyorlarsa da, her ikisi de “devlet”in *civitas diaboli* (şeytanının ülkesi), “toplum”un *civitas dei* (tanrı'nın ülkesi) olduğunda görüş birliği içindeydiler.

Ne var ki Stein, bu iki anlayışının amaçlarını tersine çevirdi. Bir Hegelci ve ileri derecede devlete tapınan biri olarak, devleti *civitas coelestis* (gökyüzü ülkesi) olarak gördü. Yalnızca egemen burjuva toplumu anlamına geldiğini düşündüğü toplumu ise, sosyalist arkadaşlarının ve öğretmenlerinin gözüyle görerek, *civitas terrana* (yeryüzü ülkesi) saydı.

Platon'da “saf idea”, ilk fizyokratlarda “doğal düzen”, Fransız ve İngiliz düşünürlerinde “toplum” ne ise, Stein için “devlet” o idi. Bu düşünürler bayağı maddenin karışmasıyla kirlenen ve saflığını yitiren şeyi, “devlet” olarak adlandırırken, Almanlar ona “toplum” adını verdiler. Bununla birlikte, gerçekte ikisi arasında pek fazla fark yoktur. Stein, Hegel'in adalet ve özgürlüğe dayanan saf devlet kavramının yalnızca bir “düşünce” olarak kalmaya mahkûm olduğunu üzülen kabul etti. Adalet ve özgürlüğün, kendilerinden türeyen mülkiyet ve kültür güçleri tarafından sonsuza dek kösteklenmiş olacakları görüşünü benimsediği için, Hegelci devlet kavramı hiçbir zaman bir gerçek, bir olgu durumuna gelemeyecekti. Stein “toplum” ile ilgili olarak, onun uygulamadaki gelişmesinin, insanların [bireylerin] yararına birlikler olarak gördüğü derneklerle engelleneceği sonucuna varır.

Böylece düşünce kargaşasının en yüksek noktasına ulaşılmış oldu. Karl Dietzel dışında, bütün Alman sosyologları, çok geçmeden Hegelci devlet kavramının, yalnızca “idea” düzeyinde var olan, kısır bir kavram olduğunu anladılar. Bu kavram hiçbir noktada devletin tarihsel gelişmesinin gerçeğine dokunmuyordu ve hiçbir biçimde öteden beri devlet olarak düşünülen şeyi karşılayan bir kavram durumuna sokulamazdı. Hem bilimsel kolektivizmin kurucusu olan Marx hem eylemci anarşizmin kurucusu Bakunin ve özellikle Ludwig Gumplowicz, Hegelci terminolojiyi çoktan bı-

rakmış, Batı Avrupa terminolojisini kabul etmişlerdi; söz konusu terminoloji her yerde genellikle kabul edilmiş bulunuyordu.

Elinizdeki bu küçük kitapta ben de Batı Avrupa terminolojisini izledim. “Devlet”ten, rastlantısal olarak bir araya gelebilmiş *olabilecek* ya da amaçlı olarak bir araya gelmiş olmaları gereken bir insan topluluğunu anlamıyorum. Devletten, ekonomik güç dışı yollarla yaratılmış ayrıcalıkların ve üstünlüklerin toplamını anlıyorum. Devlet kavramına zıt olarak “toplum”dan, insanlar arasında, “fetih ve göç çağları”nın en son kalıntılarının toplum yaşamından ayıklanmasına dek tümüyle gerçekleştirilemeyecek olan katıksız doğal ilişkilerin ve kurumların toplamını anlıyorum. Başkaları, herhangi bir önderlik ya da yönetim biçimine veya herhangi bir ideale “devlet” adını verebilirler. Bu bir kişisel seçim sorunudur. Tanımlar üzerinde tartışmanın bir yararı olmaz. Ama öteki düşünürler, aslında devletin sosyolojik kavramına karşı çıkmadıklarını, farklı bir temele dayandırılan bir devlet kavramının, geliştirdikleri düşüncelerin temelindeki kavram olmadığını anlarılarsa fena olmaz. Ve bu düşünürler, günümüze kadar “devlet” olarak bilinen şeyin gerçek tarihsel ürünleri, devletin her devlet öğretisinde ya da her devlet felsefesinde açıklanması gereken özü, gelişmesi, izlediği yol ve geleceği hakkında, bu kitapta kullanılan tanımlamadan başka bir tanımlama kullanmanın tehlikelerine karşı kendilerini özellikle korumalıdır.

Frankfurt, Nisan 1992

Franz Oppenheimer

YAZARIN ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZÜ

Bu kitapçık ilk kez 1909 yılında daha önce *Neue Rundschau*'da yayınlanmış olan bir makalenin genişletilmiş biçimi olarak basılmıştı. Topladığı ilgi yalnızca Almanya ile sınırlı kalmamış, İngilizce, Fransızca ve Sırpça'ya izinli çevirileri yapmıştı. Amerika'da 1914 basımından sonra 1922'de ikinci baskısı da gerçekleştirildi. Macarca ve bildiğim kadarıyla tümü ya da bazı bölümleri Japonca, İbranice ve Yiddiş dilerinde iznim olmadan basıldı. Bunlardan yalnızca Macar yayımcı bana bir nüsha göndermeyi en azından akıl edebildi.

Ekonomik tarih anlayışı denilen yaklaşıma ilişkin bakış açımın tümüyle değişmesi sonucu ortaya çıkan, küçük ama çok temel bir değişiklik dışında 1923 tarihli son Almanca baskıda bir değişiklik yapmamıştım. Daha sonra yayınlanan *Sosyoloji Sistemi* adlı yapıtımda, özellikle onun 1926'da yayınlanan ikinci cildi *Devlet*'te aynı görüşleri işlerken de, bu kitabın eski metninde bir değişiklik yapma gereksinimini duymamıştım. Temel görüşlerim o günlerden bu yana sarsılmadı. Tam tersine bu görüşler, Alman Sosyoloji Derneği'nin bu yılın, Eylül ayında Zürih'te yapılan son toplantısında Almanya'nın önde gelen etnologlarınca hemen hemen tümüyle onay gördü. Bu benim için tüm dengelim yönetiminin verimliliğinin yeni bir kanıtıdır. Çünkü 1898 yılında *Büyük Toprak Mülkiyeti ve Sosyal Sorun* adlı yapıtımda temel görüşlerimi ilk olarak açıkladığımda, etnolojik bilgi birikimim son derece sınırlıydı. Anımsadığım kadarıyla, Julius Lippert'in *İnsanlığın Kültür Tarihi* adlı yapıtı dışında etnografi ve etnoloji alanında hiçbir şey okumamıştım. Daha sonra görüşlerine tümüyle katılacağım Ludwig Gumplowicz'in yazdıklarından bile haberdar değildim. Bu nedenle büyük usta kendisiyle daha sonra yakınlaştığımızda bu konuda bana tarizde bulunmuştu. O sıralar, sonraki ça-

İşmalarımın alanını oluşturan konularda tam bir otodidaktım.*

Daha önce söylediğim gibi, bu yapıtın önemli bir bölümü büyük *Devlet*'e** yedirildiğine göre, şu soruyu kendime ciddi ciddi sormam gerekti: Bu yapıtı eski biçimiyle yeniden yayınlamalı mıyım? Bu soruya çeşitli nedenlerle olumlu yanıt verdim. Büyük *Devlet* her şeyden önce 860 sayfalık hacmi ile geniş okuyucu kitlesi için biraz "ağırca"dır ve en azından çoğu Alman okuyucusu için, ne yazık ki çok da pahalıdır. Bunun ötesinde, (elinizdeki) küçük *Devlet*'in tek bazı bölümleri "sistem"in ikinci cildinde (yani büyük *Devlet*'te) değil, "Genel Sosyoloji" başlıklı ilk bölümünde işlenmiş durumdadır. Ve son olarak, hemen tüm eski çalışmalarımı (*Sosyoloji Sistemi*'nin ders kitabı olarak yayınlanan üçüncü bölümü, yani *Saf Ekonominin ve Ekonomi Politiğinin Teorisi* adlı yapıt ve tümüyle yeniden elden geçirdiğim *Değer ve Kapital Kârı* adlı çalışmam dışında) hiç değiştirmeden tekrar yayınlamaya beni iten aynı nedenle, küçük *Devlet*'i yeniden bastırmayı gerekli gördüm. Bunun amacı, isteyen okurlara, tüm eski, bazen de aşmış olduğum çalışmalarımı incelemek ve böylece yazarın gelişme çizgisini izlemek olanağı sağlamaktır.

Böylece bu yapıt da, eski metnin hemen tümüyle aynısı olarak yeniden basılıyor. Yalnızca giriş bölümünün devlet teorilerinden söz eden birinci kısmı, büyük *Devlet*'e koşul olarak, yeniden gözden geçirildi.

Bu büyük konuya daha derin bir biçimde girmek isteyen okur için, büyük *Devlet*'i okumaktan başka çare kalmayacak. Okuyucu orada yaklaşık 250 sayfa içinde devlet teorisinin Eski Yunan'dan en yeni dönemlere kadarki gelişimini, dahası, Eski Çağın kent devletlerini kırıp geçiren hastalıklarını, gelişmiş feodal devletten otaya çıkan devlet biçimlerinin (Tımar devleti, Zümre Devleti, Mutlakçı ve Modern Anayasal Devlet) daha açık bir anlatımını da bulacak. Ve son ola-

* Kendi kendini yetiştiren, bildiğini kendi aklıyla üretmiş kimse (ç.n.).

** "Sosyoloji Sistemi" adlı yapıtın II. Cildi (ç.n.).

rak orada, eğer doğru görebilmişsem, toplumsal gelişmeye egemen eğiliminin bir sonucu olarak doğacak olan geleceğin "sınıfsız toplum"unun ayrıntılı bir betimlemesini de bulabilecek. Bu konuya bu kısa yapıtta ancak genel fırça vuruşlarıyla değinilebilmiştir.

İşte bu nedenlerle, bu küçük kitap yeniden ortalığa çıkabilir ve kendine ve yazarına pek çok eski dostu katılacak yeni dostlar bulmayı deneyebilir.

Frankfurt, 1 Kasım 1928

Franz Oppenheimer